

bistvene specifične razlike pri oblikovanju moške ter ženske identitete? To je vprašanje, ki ga problematizira. Problematizacija vprašanja ni enostavna. Kajti, predsodki o »čustveni« ženski in »razumskem« moškem so močno ukoreninjeni. Toda »temeljni ugovor proti ostri delitvi na razum in čustva nam daje že uvid, da čustva niso samo t. i. čustvena reakcija posameznika, tj. tisto, kar neposredno občutimo kot »čustvo« (strah, ljubezen, naklonjenost, sovraštvo, odpor), temveč zajemajo celotno osebnost« (str. 220, 221).

Svojo publikacijo sklene z obravnavo vsebin, kompleksu, kateremu prida naslov – individualizacija življenja in spremembe subjektivnih struktur. Pri obravnavi tovrstnih vsebin je smotrno poudariti na avtoričino opozarjanje, da se danes srečujemo z množično spremembo odnosa ljudi do pogojev in oblik njihovega življenja. Kakšna je sploh vloga sodobnega subjekta? Sodobnega subjekta, ki so poznali stabilne koordinate za usmerjanje življenja in za vsakdanje ravnanje, pobud za novo individualizacijo življenja in bolj osebno kreacijo svojega vsakdanjega življenja« (s. 232, s. 233).

Tisto, kar je neizbežno, je: sodobni subjekt mora (po)ostati gibljiv, odprt, sposoben za prilagajanje, za produktivno soočenje z vsakdanjimi obremenitvami. Sodobni subjekt naj sprejema razmere kot produktiven izziv svojemu življenju.

Avtorica si v tem kontekstu zastavlja vprašanje; ali še obdržati tradicionalne standarde odraslosti?

Naj sklenem: delo, ki smo ga predstavili, je lahko uporabno za različne bralce. Če jih konkretiziramo, potem lahko trdimo: za družboslovce, za profesorje družboslovja, za strokovno javnost. Pa ne le zanje. Kajti, treba je prisluhniti tudi mislim, ki jih avtorica izreka v predgovoru: »Knjiga ni namenjena samo strokovni javnosti, ampak upam, da bo zanimiva za bralca ali bralko, ki skušata najti malo bolj strokovne odgovore na dileme, ki se jim postavljajo v vsakdanjem življenju« (str. 8).

Alojzija Židan

CHAIM PERELMAN:

Kraljestvo retorike

(Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1993)

»Filozofi so priporočali iskanje resnice in kontemplativno življenje, retoriki pa so, nasprotno, dajali prednost veščini, ki je učila, kako z govorom vplivati na ljudi, in ki je neogibna v dejavnem življenju, še zlasti pa v politiki (str. 9). Chaim Perelman se v knjigi Kraljestvo retorike (188 strani), ki je v prevodu Jelke Kernev-Štrajn in s spremno študijo dr. Jelice Šumič-Riha letos izšla pri Znanstvenem in publicističnem središču, zavzema za rehabilitacijo retorike kot nove retorike. Ta se v primerjavi s klasično retoriko, ki je bila speljana zgolj na retoriko figur in klasificiranje različnih načinov, kako olepšati slog, navezuje na staro retoriko kot umetnost pregovarjanja.

Knjiga je razdeljena na 14 poglavij. Najprej avtor opredeli predmet nove retorike in njen odnos do logike. Aristotel je ločeval med dvema vrstama argumentiranja – analitičnim in dialektičnim in je oče tako formalne logike kot tudi teorije argumentacije. Za prvo velja, da je sklepanje veljavno ne glede na resničnost ali neresničnost premis, sklep pa je resničen le, če so resnične tudi premise. Tako sklepanje je neosebno. To pa ne drži za dialektično sklepanje, ki ga sestavljajo bolj ali manj prepričljivi argumenti, ki nikoli niso povsem formalni in ki skušajo naslovnika bodisi prepričati bodisi pregovoriti. Analitično sklepanje se nanaša na resničnost, dialektično pa na mnenje. Aristotelovo dialektiko so zanimali argumenti z enim samim sogovornikom, medtem ko je retoriko zanimal način, kako se obrača na množico. »Teorija argumentacije, zasnovana kot nova retorika ali nova dialektika, pokriva celotno diskurzivno polje, ki skuša prepričati ali pregovoriti, ne glede na poslušalstvo, na katero se naslavlja, in na predmet razstave« (str. 18).

Argumentacija poteka v naravnem jeziku, tako da dvoumnost ni že vnaprej izključena, medtem ko pri formalno pravilnem sklepanju uporabljamo znake, ki so nedvoumni in jasno formulirani in s tem omogočajo mehansko delovanje sistema, na primer

računalnika. Avtor vidi pomembno razliko med dokazovanjem in argumentacijo tudi v tem, da v matematičnem dokazovanju aksiomi niso predmet razpravljanja, imajo jih za očitne, resnične ali za preproste hipoteze. Argumentacija pa bi bila potrebna, če bi hoteli upravičiti samo izbiro aksimov.

Ker je cilj argumentacije strinjanje poslušalcev s tezami govornika, argumentiranje nikoli ne poteka v praznini, temveč je duhovni stik med govornikom in njegovim poslušalstvom. Poslušalstvo je razumljeno kot skupnost vseh tistih, na katere hoče govornik vplivati s svojo argumentacijo, in je lahko v skrajnostih govornik sam ali pa vse človeštvo. Posebna zahteva argumentacije je, da se mora govornik prilagoditi svojemu poslušalstvu. Perelman meni, da »tisti, ki argumentira, ne da bi ga skrbelo, ali poslušalstvo sprejema premise njegovega govora, dela najhujšo napako, namreč *petitio principii*« (str. 34). To se lahko zgodi pri tezi, ki bi lahko bila resnična in jo ima govornik za sprejeto, a je še vendarle sporna. Kot ugotavlja J. Šumič-Riha v spremni študiji, Perelman obrne tradicionalno poj-

movanje retorike in razmerja med govornikom in naslovnikom. Po tradicionalnem pojmovanju je govornik aktiven, naslovník pa pasiven, pri Perelmanu pa naslovník ni nikdar pasivni objekt manipulacije oz. tudi če se znajde v tem položaju, je to zato, ker se je na neki način odločil, da se bo pustil manipulirati (str. 168).

Descartes je hotel na podlagi razvidnosti zgraditi spoznavni sistem, ki bi bil za vse nespodbiten. Po Perelmanu pa je »soglasje znanstvenikov, ki je utemeljeno s specifičnim načinom sklepanja, izjemno. Na vseh drugih področjih, najsi bo religija, filozofija, morala ali pravo, je pluralizem pravilo. Ta področja črpajo svojo racionalnost zgolj iz argumentativnega aparata, iz tehtnih razlogov, ki govore za ali proti vsaki predstavljeni tezi« (str. 152). Perelman k novi retoriki kot splošni obliki argumentacije tako prišteva vsak diskurz, ki si ne prizadeva za neosebno veljavnost, in v tem smislu tudi govori o kraljestvu retorike.

Olga Markič